

Studier Kritiker och Notiser.

Literär Tidning.

N° 14.

Lördagen den 27 Mars

1841.

I. *Vinterblommor för år 1841.* Samlade af G. H. Mellin. Stockholm, L. J. Hjerta.

II. *Hertha, Svensk-Dansk nyårsgåfva för år 1841.* Lund, tryckt uti Berlingska Boktryckeriet 1840.

(Slut fr. föreg. Nr.).

II. Det war en wacker, det war en ädel tanke, som ledde Herr Cronholm att utgifwa en sångkalender, i hwiilen Sveriges och Danmarks ungdom hade en mötesplats för gemensam wänskap och gemensam ppefi. Det är skönt att bröder kunna samsas heter det, och skönast framträder en sådan enighet då den yppar sig såsom werksamhet för det sköna idealet en skandinavisk litteratur.

Rationalhatens tider äro förbi. Är denna för vårt tidevarf utmärkande företeelse, ett foster af den sanna försoningens anda, som icke wet hwad hat är, utan endast lefwer i kärleken, så är det i sanning ett af de skönaste tidens tecken, som någonsin uppenbarat sig. Men hwad som wid första påseendet ser ut som kärlek, kan skarpare skärskådadt endast wara ett förklädt hat, wisserligen icke de älskande emellan, utan de twennes hat mot ett tredje. Så har det mångstädes händt sig, att twenne folk, som under fordna tider ej mött hwarannan annat än på swärds längd eller stotthäll, nu slugit hwarannan i famnen, ej så mycket af kärlek till sin broder som af hat emot gemensamt fiendtliga ideer. Är detta Sveriges och Danmarks förhållande, kunde en politiker fråga, och hwad är öf borgen för det goda förhållandets bestånd?

Swaret på denna fråga är nära föränledt af vår sångkalender. Wi älska att tro, att den kärlek som framträder fostrad af fredliga idrotter, är ett den sanna kärlekens barn, och icke den fallna engel, som född af hatet, bär Gainsmärket på sin panna. Ty fredliga idrotter äro framtidens lösen, wetenskap, konst, blom-

strande näringar, idoga slöjder. Så blifwa wetenskapsmannen, skalden och den fredlige borgaren framtidens riddersmän. Man har wisserligen mycket och allt för mycket i våra dagar prisat framtiden, men en förtjenst har den — ty framtiden finnes äfwen i det närwarande under formen ungdom — den förtjensten att ej hafwa tunga synder på sitt samwete. Ungdomen älskar derföre helbre än den hatar, och der den älskar der älskar den oegennyttigt.

För twenne wintrar sedan möttes Sveriges och Danmarks ynglingar midt på sundet der Carl X:s fanoner rullat och der på lösta böljor Tordenstiöld och Christian IV hissat sina segerflaggor. Frukten af detta möte blef *Hertha*, i hwiilen de båda systonspråken werla sina samntag. Ett herrligt möte! Det är som om Danskan skulle winna i ofskuld i naivitet i smältande wälljud, och som om Swenskan med sina klara å och a skulle få en ny malmklang. De Swenska fanorna i Rosenborg, de Danska i Ribbarholmskyrkan hafwa multnat, och ynglingarne sjunga öfwer deras stoft

Et cantare pares et respondere parati.

Hertha är en öfwerhuswud wäl ordnad sångkalender och förtjenar att wara förförlingen af twenne nationers wänskap. Hwad Rec. i föregående Nr yttrade om alla sångkalendrars egenkap af att innehålla både godt och medelmättigt, gäller naturligtwis äfwen här, likasom en Rec. har ganska swårt att af ett eller två stycken kunna dömma till författarens wärde så snart desse icke äro af den ätta sorten, som äfwen i en eller två rader kunna tillkännagifwa att det bor uti dem något *δαμονιον*.

Andersen är af de skalder, som i *Hertha* uppträda, den som har det största ryktet och som onekligen i många fall förtjenar detsamma för den warma lyrik

som ur hans ditter klingar of tillmötes. Det är icke här stället att bedömma Andersen i sin helhet, men Rec. kan dock icke undgå att göra den anmärkning, att Andersen, den der aldrig borde hafwa uppträdt som dramatiker, mera tyckes tillhöra ett förslutet än ett tillkommande. En stående tanke i Andersens ditter är skaldens, är konstnårens herrlighet, och han har något för mycket tycke af en Narcissus i sin uppfattning af werlden. Det är denna werldsåfsättning som Heiberg så humoristiskt beskriver i sitt herrliga mästestycke "En Sjæl efter Døden." "Jeg bekymrer mig ikke stort" säger själen

"Om Bærket, som en poet har gjort,
Men tidt jag føler mitt Hjerte brønde
Af Begjærlighed efter ham selv at kjende,
Alt vide, hvordan han spiser og drikker,
Hvordan han nyser, hvordan han hiffer,
Kort sagt, att kjende ham ret privat! *).

Ehuruwäl denna konstnårsförgudning ligger till grunden för Andersens poesi, är dock hans sång till Thorwaldsen ett skönt stycke och en wärdig hyllning åt Danmarks Heros. "Billedbogen uden Billeder" är desflites foster af en poetisk natur och har många sannt sköna partier ehuru den lifnar allt människan deruti, att den gifwer en wijs blekhet, en wijs obestämdhet åt hela werlden rundtomkring.

Borrgaards "Et slag" är ett fragment utaf ett större poem och kan endast i sitt sammanhang rätt bedömmas. Dock råder det en kraftig ande en manlig ton i denna lilla digt, en ton som lofwar godt om det hela.

Hansen röjer både i "Kongens wandring" och "Sangerens Tog" mycken värma och lystning, och har i det sednare stycket ej dukat under för den af ämnet gifna frestelsen att öfwergå i sentimentalitet.

Öfwerhufwud röjer sig hos Schaldemose mycken styrka och friskhet i åsigter; "Frihed" är en skön dithyrning diktad med både snille och hjerta, lifasom "Logtemanden och Bandrereren" är ett muntert uttryck af ett werfeligen godt lynne. "En vandringssmand" heter det

*) Rec. ämnar med det första göra för den swenska allmänheten en utförligare anmälan af Heibergs "Nye Digte" det sniltkastade och friskaste som i sednare tiden någon Nordisk skald diktat.

"En Vandringssmand, som fulgte efter
En Logtemand, faldt i en Dam,
Och bandte nu af alle kræfter
Den Skjælm, der havde vildledt Ham.
Da svarede den vilde Flamme:
Jeg gif min egen Gang och Du
Hvis smukt Du havde gjort det samme.
Laa ikke her i Snavset nu."

Bland de Swenska skalderna möter oss fremst N. Lindeblad, ett namn som städse lesfver i kärt minne bland Carolinas söner. Man finner samma värma, samma fosterländska ande som man är wan att finna i N. Lindeblads ditter. Skulle Rec. gifwa företrädet åt något bland de här införda ditterna, så är det åt "Fosterjorden" der den sköna stanzen förefommer:

Hwarhelst din wagga stod — bland blomsterstänglar,
I fjellens drifwor eller öknens sand,
Det är ett heligt rum, ty himlens Englar
Ha wakat der wid hufwa stjernors brand,
Och der har bönen hwhita dufwa flugit
Och frid och ofskuld tryggt till modershjertat smugit.

Talis Qualis hör till de unga skalder, som hafwa fått wingar att flyga med och som wet att begagna dem. Han utmärker sig för en poetisk uppfattning samt mycken värma eller rättare entusiasm i uttjundandet af hwad som ligger honom på hjertat, ty långt ifrån att höra till de ljumma hör han till dem som glöda. "Hwad är drømme?" "Kæle!" "Gud öfwer allt Gud" äro alltigenom wackra stycken, lifasom "Helsningen till Jenny Lind" är framandad af ren poesi och hjertlighet. Hans "Nattstycken" lida wisserligen af en wijs öfwermodig ungdomstyrka, af ett öfwermått af volkanisk lidelse, men Rec. anser sådant mera för en förtjenst än ett fel, ty nog finnas de på hwilka man kan lämpa de gamla orden: "nihil peccant nisi quod nihil peccant." Grundtanken i dessa nattstycken är sann, och kraftigt om och någon gång skärpande uttalad, och hela ditten gifwer läsaren så mycket mer att hoppas för framtiden som den innesluter werfeliga drag af snille.

"Slafwen med frihetskofard" af T—n har med rätta wärdt uppmärksamhet. T—n är mycket lycklig i den fina och skämtsamma tonen, en ton som påminner om det ädlaste i den Fransyska skalkattigt naiva diktarten. Rec. tror att denna sida af T—ns skaldskap är den företrädeswis lyckliga, och påminner sig derwid

med särdeles nöje den i förra årets Hertza införda "Fadderkyssen." Sådana stycken äro välkomna, ty de äro en helsosam spis ibland alla de edliga söckerbagarearbeten som en tid bortåt hört till ordningen för dagen.

H. S—g röjer onekeligen talent och wälde öfwer språket. Hans fångmö tager wiserligen icke någon särdeles hög flygt, men den är ofskuldsfull, fridsam och icke utan behag. "Morgonhymnen" är ett paullo majora canamus som är wäl uttänkt och genomfördt, särdeles är den sista stanzan wacker. Föröfrigt hafwa D. F., E—n, L—m, Victor och D. bidragit till Hertza. E—ns wackra verser öfwer Gutenberg äro förut kända. D. F. är sig lit; samma ingalunda wanliga gåfwor och samma wester-rättelighet i att dem begagna. Det hade kunnat blifwa något och kan ännu blifwa af D. F. om han ej af ett wißt originalitets-raseri med ena handen ref ner hwad han med den andra uppbyggt. Hans poesi liknar nu dessa i trädgårdar för effektens skuld byggda ruiner, dem man ehuru af friska materialer med slit byggt trasiga.

E—ns bidrag äro för denna gången endast öfwerfättningar men såsom sådana lediga och wäl utförda.

C. A. H.

Teckning af Sveriges tillstånd och af de förnämste handlande personerna under tiden från K. Carl XII:s död till K. Gustaf III:s anträde af regeringen, af E. G. Geijer. Stockholm tryckt hos A. G. Hellsten, 1838.

(Forts. fr. föreg. Nr.).

Hemma i Sverige hade man i beräkningen upp tagit Danmark såsom en af länkarna i förbundet med Ryssland. Tessin på resan till Frankrike besökte Köpenhamn, och började der en underhandling, som sedan fortsattes af Palmstierna. Å Swenska sidan hoppades man winna Danmark genom löfte om Riga och Liefland, i fall det för Swenska wapnen lyckades att taga östersjöprovinserna i besittning. Danmark föredrog Bohuslän framför Liefland; (Geijer, s. 110). men skall sedan hafwa frånträdt dessa anspråk, och låtit sig nöja med Fransyska subsidier, hwilka borde ersätta Danmark alla utgifter i och för det werksamma biträde som löfwades Sverige under Rysska kriget. (Widräkning och Reform, s. 164, 165). — Då detta förbund aldrig blef af, är det mindre angeläget att

inhämta alla närmare omständigheter i afseende på underhandlingar, hwilka upplöstes, utan minsta spår till att de egt rum. Löften som gifwas och återtagas, anspråk som höjas och sänkas, allt efter som den politiska wägskålen lutar åt ena, eller andra sidan, under de förbindelser som diplomaten knyter och löser, behöfwa ej inslyta i en tidsteckning, som instränker sig till hufwuddragen af tidskaraktaristiken. Möjligen finnes äfwen en lucka i Sekreta utskottets protokoller i fråga om förevarande fall, helst orsaken till att ej Danmark biträdde alliancen mellan Frankrike och Sverige, förmåles hafwa varit swenska konung Fredriks handlingsfätt; enär han för sitt arfsländ Hessen ej wille med Frankrike ingå någon traktat, utan i stället slöt sig till Hannover och England, och derigenom inlät sig i förbindelser, hwilka närmade honom Ryssland och Danmark. På grund häraf sann sifnämnda makt betänkligt, att lysna till de anbud som framställdes af Sveriges sändebud. Denna berättelse bestyrkes af hwad Tessin och Tessiniana förmäler om Hessiska gesandten Alsburgs förehaftwande i Paris (l. c. s. 83, 84). Swenska konung Fredriks ställning och tänkesätt förklara, huru det war möjligt, att underhandlingarna i Köpenhamn ej woro någon hemlighet för Engelska ministern derstädes, utan att han derom fick tidiga underrättelser från Stockholm. (Geijer, s. 110). Äfwen uppgår ett ljus öfwer ett yttrande som Hessiska general Diemar haft, och som i prof. Geijers tankar uttryckte K. Fredriks eget omdöme. (l. c.).

Öfwer Tessin, hans uppträdande och diplomatiska werksamhet i Paris yttrar sig G.: "Han har varit stor i att hålla god min: — god min mot Franka ministären öfwer sakernas egentliga tillstånd i Sverige: — god min mot sitt parti i Sverige öfwer Frankrikes egentliga affigter." (sid. 108). Man har welat bestrida riktigheten af dessa anmärkingar med den förutsättning, dels att Tessin war för god patriot, för att med en tanklös lättfönnighet försöna teckningen af de hjälpkällor Sverige egt till ett krigs förande; i synnerhet då fölsden borde förderligt återfalla på ett gäckadt fädernesland. Dels har man föregifwit, att otillförlitliga uppgifter kunnat kontrolleras af Franka beskickningen i Stockholm; äfwenledes, att Tessin swarligen varit hågad att lemna en så fördelattig skildring af Sveriges inre ställning och krafter; helst detta varit ett indirekt beröm af dens afgångna, Hornska ministären. — I saknad af diplomatiska handlingar är

Ref. ur stånd att pröfwa dessa anmärkingar från en annan synpunkt, än sannolikhetens, eller använda annan måttstock, än den som stänkes af sakernas sammanhang, af consequensen, af utgången.

Utän att wilja kasta någon flugga på den snillrike Tessin, tänker sig Ref. möjligheten, att en gesandt, som war bunden af de uppdrag hans parti honom gifwit, och hvars egen rika inbildningskraft slöfabe sina skönaste färger på morgondagens förhoppningar om ett stort, ett ärorikt Sverige, och i en skimrande dager stälde den ära och de segrar som faderneslandet kunde göra sig försäkrad om under ett fransyskt förbund och ett ryskt krig; wi tänka oss gesandten bländad af dessa illusioner, att han mindre rådfrågat siffran och den sannolika berättningen; och då är det mycket möjligt att han i bästa affigter, och med öfwerdrifwen föreställning om de fördelar som en fransk alliance kunnat tillskynda Sverige, arbetat i sitt partis intresse, och gjort sin skildring af Sveriges ställning wackrare och mera fördelaktig, än som öfwerensstämd med verkliga förhållandet. Att Sverige hade Horns förvaltning att tacka för sina tillgångar, är lika obestridligt, som det är osannolikt, att en Horns politiska motståndare på grund deraf tvekat att i en fördelaktig dager ställa de krafter och hjulspällor, hvilka kunde inge både bundsförwandter och fiender aktning. Frankrike war wisserligen i tillfälle att genom sin Swenska beskickning kontrollera verkliga förhållandet. Men planen att för tillfället skjuta Sverige fram, (dessa inträffade först år 1741), inkränkte sig troligen till att förja för ögonblickets behof. Österriska successionskriget efter Carl VI:s död bestämde krigets lott i Norden. Frankrike wille genom Sverige binda händerna på Ryssland och hindra sistnämnda makt att understödja Österrike. (Geijer, s. 116, 122). Huru brådskörtande kriget förklarades, derom kan man läsa i G. s. 123—26. Hade än Lewenhaupt och en del af krigsbefälet, som på riddarhuset tillställt de stormande uppträderna, påskyndat krigets utbrott, så kan man likwäl icke säga, att de parlamentariska stormlöparne ryckt med sig mot deras wilja hattpartiets hufwudmän, enär dessa sednare genom sina förut tillkännagifna syften, och de med Frankrike öppnade underhandlingarna, wisfat sig hysa samma tänkesätt. Därföre bestrides ej, att de skarpsyntare bland dem kunde, när det blef fråga om en krigsförklaring, hysa betänkligheter, som ej insunnit sig, medan faran af ett krig ännu war mera aflägsen. Wi skynda förbi det wanhederliga kriget;

och taga i stället i betraktande Sveriges inre ställning.

Utländska penningar strömmade till Swenska riksdagarna. Prof. Geijer har efter Engelska ministerberättelser, som i sednare åren blifwit tryckta, utpekad den skändliga handel, som drefs med den offentlige mannens öfvertygelse och heder. D. 9 Maj 1740 skref Burnaby, Engelskt sändebud i Stockholm: "6000 pund sterling äro nödwändiga för riksdagsmannawalen i preste- och borgarestånden. Bestucheff (ryska sändebudet) wille betala hälften." I ett sednare bref yttras det hopp, att 4000 pund, på hvilka redan anvisning lemnats, skulle göra det möjligt att få en tjenlig Landtmarskalk och pluralitet i Sekreta utskottet, hwarigenom det för England och Ryssland blef en lapprisaf, att bestämma thronföljden i Sverige (1740). Ytterligare göres reda för antalet af de anhängare som England med wisshet kan påräkna. "Talmannen i bondeståndet lofwar wara wår, mot 100 dukater. Jordringarne stiga." Två adelsmän hade förbundit sig att göra reda för allt som tilldrog sig på riddarhuset. "Jag har redan gifwit hwardera något på hand och en ny klädning." Han slutar med denna anmärkning om riksdagsmännen. "De tillhöra den högstbjudande, såsom wi köpa kreatur på Smithfield; Sverige är ej wårdt så mycket penningar." (Geijer, s. 160, 161).

Så smärtande det är att se rikets wårldighet prisgifwen, des fördelar uppoffrade för enskilda intressen och ett utländskt inslytande befastadt genom skamliga medel, så war likwäl ej corruptionen allmän. Utminstone funnos ännu 1739 enskilda wackra undantag af tro och heder, som det är en tillfredsställelse att omtala. En Capitaine Heldenhjelm i knappa wilkor wiste tillbaka tusen plåtar, som erbödos honom, i fall han wille rösta efter föreskrift. (Tessin och Tessiniana, sid. 119). Alltmera allmän blef likwäl falheten, och allt högre summor strömmade till Sverige, för att försäkra främmande kabinetter om tjenstwilliga tjenare bland voteringsmassorna på swenska riksdagar. Frankrikes utgifter i och för en swensk riksdag, stego först till en million livres; och sedan till en million sju hundra tusen livres. War falheten temligen allmän, och hade man till den grad humit wänja sig wid en rikande näringsgren, att man förbisåg det wanhederande deruti, då skulle naturligtwis riksdagsfullmäktige, som hytte dylika tänkesätt, se sin fördel oupplösligt fastad wid det närwarande regeringsfättets bestånd. Riksdagswäldet egde således ett stöd i egennytan och

i behofvet af utländskt guld. Dstridigt funnos likväl män med mera högint lyftning, hwilka betraktade parti-hwälfningarne endast såsom föregående skafningar, som skulle afftanna, när det fria regeringsättet wunnit stadga, när allmänna tänkesättet blifwit mera upplyst, och mängden af riksdagsmedlemmarna på grund deraf mera sjelfständige. —

Motstycken saknades ej af den oinstränkta konungamaktens olägenheter i andra länder. Tessin hade i Frankrike varit i tillfälle att se ett förslafwadt folk, ett yppigt och förderfwadt hof, som slöt ögat till för ofrälse förtjenst, som lät favoritskapets lumpenhet, eller den adliga bördens stamträd grundlägga anspråken på högre befordran, som gjorde regeringsbesluten beroende af mätresfers nycker, och lemnade åt den slösande handen nyckeln till statsinkomsterna. England deremot hade man sett lyfta sig, efter wälfamma, inre krig, till wälfstånd, till medborgerlig lycka och till en fri författning som gaf wäxelse och bildning åt nationalandan, och både grundade och bibehöll landets storhet och betydighet. Wi wilja gerna tro, att dylika föreställningar förefwäfwat de bättre, de mera ädelt tänkande af Sveriges statsmän i en tid, då det offentliga lifwets utbildning ansågs oförläglig från landets bästa. Tidens lyten hafwa wi här skärfådat. En olycka war det, att den luftiga abstractionen fann sin wedertläggning i de verkliga förhållanden, som ej böjde sig efter teoriens gyllene drömmar. Wi wilja en kort stund uppehålla oss wid de motsatta tänkesätten öfwer statsfickets anda och regeringsformens betydelse; tänkesätt hwilka kunde betraktas såsom parole och lösen för stridande partier.

Det gamla möppartiet hade sökt förena all makt hos Rådet, och wille göra Rådet oberoende af ständerna. Horn bygde på en förutsättning, som saknade stöd i statsförfattningen; och hans parti föll. Hattarne stödde sin regering på Sekreta utskottet, medan möppartiet, med förändrad ställning, äfwen förändrade tänkesätt, och i allt wille wädja till ständernas plena. Det stannade ej derwid, utan när partiet låg under på riksmötena, utsträcktes ansvarighets grundsatzen, och man yrkade, att ständerna woro sina principaler, som dem hade walt, skyldige redogörelse och ansvar. Springer, en köpman i Stockholm, wille ställa borgerskapets riksdagsfullmäktige till ansvar, därför att de utan menige borgerskapets hörande afgjort thronföljarewälet. Springer förklarade ridderskapet och adeln för det enda ståndet i riket. De ofrälse

ständern woro i hans tankar endast ständernas fullmäktige, "hwilka kunde af principalerna, eller menigheterna till ansvar ställas." Uppträdet blef stormigt, Springer gaf tillkänna, att i hans tankar hade Plomgren, hufwudstadens riksdagsman, förwerkat sin riksdagsmannarätt, enär han saknade borgerskapets förtroende. Flera råds herrar af möppartiet yttrade bifall till den nya uppfattningen af wårt statsfick, som är bekant under namnet Principalatsquestionen. Den yttre politiska ställningen (1743) wällade uppstof i werksälligheten af ett Rikens ständers beslut, att Springer borde ställas för rätta. Sedan egde detta rum; och han straffades med schavottering och fängelse. (Geijer, sid. 169—171. 178—82).

Prof. Geijer (sid. 171) finner i den här wäckta frågan en brytning i regeringsättet. "Ett bewis derpå är, att man från denna tid — för att nyttja ett nytt ord för en gammal sak — ser *ultraismen* framträda hos partierna. Wi sammanfatta under detta namn politiska riktningar, som gå utom en gifwen regeringsform genom slutsatser, som den icke erkänner; ehuru dessa slutsatser ur densamma kunna wara dragna." Sedan anmärker Förf. att motsatta krafter, en gammal aristokratisk och en ny borglig opposition, förenade sig i grundsatser, som arbetade på det dåwarande regeringsättets upplösning. Swenska statsficket den tiden hade sin lifspunkt i riddarhuset. Detta styrkes med Springers påståenden, då "han satte dalupprorets praxis i teori, och likväl endast erkände ridderskapet och adeln för Sveriges egentliga riksstånd." Statsformerna woro aristokratiska, men regeringsättets anda war obekant för swenska folket. Detta röjde sig under den strid som fördes mellan R. Adolph Fredrik och Rådet om utsträckningen af en swensk konungs makt. Adolph Fredrik förklarade, att han wore "kallad att regera, men icke att underskrifwa hwad Rådet hade beslutit." (Geijer, s. 192). Straxt derefter läser man Tessins definitioner på att råda och regera. Ögonförligt är det, huru en rhetorisk sophistik bjuder till att förwilla det rätta förståndet af dessa grundlagens ord, att Rådet skulle råda, men icke regera. Pennans fria swängningar röja behofwet af en godtycklig tydning, för att förlika två stridiga punkter i regeringsformen, af hwilka den ena stadgar, att konungen i alla rikswärdande angelägenheter är bunden af Rådets pluralitet; och den andra paragrafen är nyf återopad, att rådet eger att råda, men icke regera. (Jfr Geijer, sid. 193, 194).

På 1755—56 årens riksdag framdrogos å nyo dessa stridigheter mellan Konungen och Rådet; och ständerna gäfwö Rådet rätt. Skulle regeringsättet ega bestånd, borde ständerna wara lika mycket oberoende af konungen och af swenska folket. I sednare hänseendet hade man tagit nödiga försigtighetsmått, genom det sätt hwarpå Principalatsquestionen afgjordes. Nu ställdes Rådet såsom en stark motwigt mot en konungamakt, som endast hade namnet qwar. Rådets regeringsanspråk erkändes; man inskränkte antalet af de tjänster, hwilkas utnämmande berodde af konungen, och gjorde slutligen den sednare umbärlig genom anskaffandet af en namnstämpel. Sekreta utskottet fruktade likwäl att befatngöra de fattade besluten. "Baron Ungern Sternberg sade: "man wet, hwilken impression hos allmänheten finnes, och hwilken hos swenska nationen länge lär bibehållas, att konungen wore allena maktegande, och att i gemen fruktas för aristokrati, eller herrawälde; skulle nu allmänheten af rikets ständers underdåniga swar få weta, att konungen allenaft dependerar af pluraliteten i Rådet, så torde det wäcka misnöje." (Geijer, s. 209—211. 217—24). Hwad här yttrats, bekräftar påståendet, att Swenska folket war främmande för en grundlag, som endast tjente till stödjepunkt för aristokratisk betydhet, för partiintressen och ett utländskt inslytande.

Rörande är Adolph Fredriks klagan, att de ingrepp som skett i hans makt, satt honom ur stånd att uppfylla en konungs pligter. (Geijer, sid. 220—22). Det segrande partiet wille genom tryckpressen winna och misledda allmänna tänkesättet i landet. "Ärlig Swenssk," en weckokrift som försvarade Rådet mot Konungen, togs på allt sätt i försvar; men en kritik af "ärlig Swenssk" blef bränd af bödelns hand. "Endast den publicitet gymnades, som försvarade det styrande partiets affigter. Motfägelser förföljdes med straff och hämd." (sid. 224, 225). Hwad aftning de maktegande under den så kallade frihetstiden hyste för yttrande rätten, inhämtas af det straff, som öfwergif en löjtnant Appellbom. Han hade sagt, att en minstre wälsinnad pluralitet bland riksstånden kunde blifwa för friheten lika wärdlig som en utwidgad konungamakt. Dertföre straffades han med tjänstens förlust, med 14 dagars fängelse wid watten och bröd, med offentlig afbön och landsflykt. (Geijer, sid. 226). Flera andra åklagelser egde rum för muntliga och skriftliga utlätelser, hwilka ansågos misfärliga för regeringsformen och ständernas majestät. Tjenstwilliga redskap begag-

nades till snaror för misstänkta personer, och ett obewakadt yttrande bestående sedan anlagelsen. Sekreta utskottet hade sin egen polis, och anordnade till dess tjänst hemliga utgifter. (G. s. 231, 232). Man känner med hwilken grymhet försöket till revolution år 1756 bestraffades. En tortur användes, som återkallade minnet af den spanska Inquisitionen. Först efter statsförändringen 1772 igensfylldes pinorummen "rosenkammaren, tjuffkällaren och hwita hästen." (s. 247). Frikostigt belöntes de män, som sutit i den ständernas Commission, hwilken ransakat och dömt öfwer sammanwårningen 1756. Aktor Renhorn erhöi ensam 20,000 R:dr b:co i n. w. myntwärde, oberäknadt en dryg utgiftsräkning som liquiderades. Renhorn war en af de mest nitiska partiorganerna; och detta förtjente naturligtwis uppmuntran. Äfwen en sednare ständernas Commission, som skulle undersöka förmenta stämplingar mot regeringsättet, kostade betydliga summor.

Wända wi oss till den utländska politiken, så förwärfwade Tesfin öftridigt mycken heder af den skicklighet och talang, hwarmed han ledde Sweriges diplomatiska förhållanden åren 1747—51. Han hindrade så wäl Rykslands som Frankrikes inblandning i våra inre angelägenheter, bibehöll freden under betänkliga konjunkture, och satte försvarswerket, armeen och flottan i godt stånd; hwartill franska subsidierna märkligt bidrogo. Dylckligare blef Sweriges ställning år 1757, då franska sändebudet inledde oss uti Pommeriska kriget. Detta kostade 62 millioner daler s. m. Efter en annan uppgift hade till kriget åtgått 55 millioner daler s. m. Skandia, V. 1. s. 106. Endast femtedelen kunde betäckas med franska subsidier. Att swenska penningwerket på grund af bankens försträckningar skulle genom nämnda krig störas i en beklaglig oreda, behöfwer ej nämnas. Likwäl torde sjelfwa kriget kunna anses för ett förtwifladt steg, som åsyftade att wända uppmärksamheten från en "fruktanswärd, finansiell förlägenhet." (s. 276). Att hattarnes regering ej störades på 1760 års riksdag, kom sig deraf att man fruktade förlusten af franska subsidierna under ett förändradt system. Äfwen hystes farhågor för swenska hofswets affigt. Dessa omständigheter föranledde båda partiernas neutrala ställning. (s. 270). Förwirringen blef allt större i financerne, kursen stegrades öfwer all höfwan, från 50 mark till 108 mark. Werelkontoret, som åtagit sig att styra kursen, och som dertföre haft till sin disposition en stor del af bankens redbar-

heter och äfwen de franska alliance-medlen, kunde ej fullgöra sina förbindelser. En förfärlig esterräkning anställdes med intressenterna i werellkontoren, oaktadt de af föregående ständer erhållit dechargen. (Geijer, s. 285).

En orättwis winst hade werellkontorens medlemmar otwifwelaktigt förordat; och de största oformaligheter woro begångna, enär Rjerrman såsom både bankofullmäktig och deltagare i werellkontoret, warit på en gång redofördrande och redowisande. Likwäl förfors mot de anlagade på ett sätt som war i strid med regeringsformen, med konungaförsäkran och med allmänna lagens föreskrift. (Se Blix om Sveriges stats-hwälfningar och hushållsanstalter, s. 168). Tasslans mörkare sida framhålls i den förtjenstfulla teckningen af Swenska näringsfliten, som prof. Palmblad lemnat i *Scandia*, V B. 1 h. sid. 108.

Bankofedlarnes värde hade fallit på grund af den stora massa sedelmynt som blifwit utsläppt. Detta stod i sammanhang med försträckningar till kronan och till ensfilda. Hattpartiets grundsats war att med lån och prämier uppmuntra näringarna. Manufakturkontoret hade äfwen från 1739 till 1764 lemnat försträckningar och skänker till ett belopp af öfwer 117 tunnor guld. Men denna summa hade mindre kommit näringarna, än wissa gynnade personer till godo (Geijer, s. 289). Manufakturkontorets medel hade uppstått genom wissa procent, som erlades för alla ut- och ingående waror. Wi nämde nyss, att bankolån, bewiljades i en för widsträckt skala. Äfwen war det hufwudsakligen i några få personers händer som dessa försträckningar stannade. "Af 66 millioner daler k. m. som banken lånt ut på jern, hade 14 exportörer i Stockholm och Götheborg disponerat 40 millioner. I Stockholm hade ett enda handelshus under den förflutna tiden opererat med inalles 16 millioners bankolån." (G. s. 289).

Ett årligt deficit uti statens inkomster hotade med en ohjelpelig skuldsättning. Utgifterna som ett år (1763) stigit ända till 284 tunnor guld, woro 1765 endast upptagna till 121 tunnor guld; men likwäl war en statsbrist af 14 tunnor guld, oberäknadt den årliga afbetalningen på statens skuld till banken, som utgjorde 11 tunnor guld. Af riksgäldskontorets medel hade efter år 1738 Sekreta utskottet, utan ständernas hörande, och i strid med reglementer, anordnat 78 tunnor guld. Swenska kronans skuld uppgick till 600 tunnor guld, och fordrade $21\frac{1}{2}$ tunna guld i årliga intressen." (s.

283). Man wille nu hjelpa det onda med! besparingar, med indragning af det öfwerflödiga sedelmyntet, tills kursen blef at pari. Inga nya bankolån lemnades; och på de redan gifna skulle en årlig inbetalning af 8 procent ske, 4 procent i ränta och 4 å hufwudstoden. En del kronoinkomster borde inbetalas i silfwer. (s. 325). En allmän stagnation i rörelsen blef följden. Penningbristen öfwersteg all föreställning, och mången förlorade sin hela förmögenhet, då han gjort penninglån, eller inköpt fastigheter under den höga kursen, och nu skulle liquidera, sedan kursen på grund af de företagna operationerna fallit till 54 procent (Geijer, s. 328—29).

Prof. Geijer förbigår fabrikernas ruin, som war en omedelbar följd af 1765 års strypsystem. Blix (s. 172) berättar, att en mängd wäffstolar såldes till Ryssland, "för ett sjungande köp." "Både wäffstolar och fabrikanter gingo i skeppslaster från Stockholm till Petersburg."

Förlägenheten som blef allmän i landet efter denna omkastning i kursen gjorde det nödwändigt att sammanfalla ständerna. Rådet satte sig deremot, och Adolph Fredrik nedlade regeringen, som befant år, tills Rådet samtyckte att utfärda riksdagskallelsen. Hattarne lågo nu öfwer. Bankolån tillätos, likwäl med inskränkning och warsamhet. Den anbefalda inbetalningen på redan erhållna försträckningar inställdes tills vidare. (Geijer, s. 348). Redogörelsen för penningwerkets tillstånd har ej förr än nu lemnat utrymme för några uppgifter om den politiska ställningen. 1765 föll hattministären. Riksråderna anlagades för att de med Franska kabinettet träffat öfwerenskommelse om subsidierna, hwarigeuom dessa nedattes från 16 till 12 millioner. Motpartiet mistänkte Rådsherrarne för att hafwa slagit under sig den summa som utgjorde deficit i kronans på grund af subsidietraktaten lagliga anspråk. Å andra sidan gick det ryktet, att ryska penningar blifwit bland mössorna utdelade under denna riksdag. (Biogr. Lex. VI. 2. s. 178). Prof. Geijer förbigår denna skandal. Det war äfwen öfwerflödigt, enär han lemnat så fullständiga underrättelser om corruptionsystemet och den skala, i hwilken det drefs, att hwarje läsare ej saknar en åskärlig bild deraf. Den som ur ministeriella handlingar önskar inhämta alla närmare omständigheter wid den skändliga handel hwilken drefs med öfwertygelse och röster, finner hwad han söker uti *Beiträge zur neueren Geschichte aus dem Britischen und Französischen Reichs-Archiv* von Fr. v.

Raumer, 3 Theil, s. 234, 235, 239, 243, 250. Dermed kan jemföras hwad prof. Geijer samlat, s. 359—361. — Allt större summor erfordrades. Man sålde sitt votum, som man sålde en marknadsvara, och wid arffskiften togs stundom i beräkning rättigheten att vara caput på riksdagarna, och hwad detta kunde inbringa. — Strider mellan adeln och de ofrälse stånden ökade oredan och söndringen. De stora talangerna hade så småningom blifwit alltmera sällsynta, och på den offentliga skådeplatsen war det swårt att fylla den lediga platsen efter en öfwerlägsen förmåga. Wisserligen fanns ännu en Axel Fersen, en högsint och kraftfull aristokrat, som gör heder åt sitt parti och som aldrig blef tillgänglig för wängåfwor från de utländska kabinetten. Den ränkfulle Pechlin war äfwen farlig för den energi och slughet, hwarmed han fullföljde sina syften, och så föränderlig han war i sina förbindelser, förblef han oföränderlig i sitt hat till hofwet. Östridigt hade hattpartiets snillrika ledare, såsom en Tessin, Höpfen, m. fl. förbundlat sina företrädare under Hornska ministären. Men hattarnes system passade ej för Sveriges ställning den tiden, och två olyckliga krig, som måste skrivas på partiets räkning, wisa att, hwilka än de lysande egenheter woro som fästade samtidens beundran wid de statsmän, hwilkas namn med minnets ära gått till efterwerlden, så saknade de den kloka beräkning, som tryggade Sveriges lycka och oberoende tiden mellan 1720 och 1738. Med denna inkränkning skulle Ref. wilja biträda prof. Geijers yttrande (sid. 358), "att statsmannamåttet i Sverige från Arwed Horn till Gyllenborg och Tessin war i fallande." Man längtar från en tid, då de offentliga männen sjunkit så djupt, att på en swenskt riksdag kunde lämpas Jugurthas wälbekanta yttrande om det gamla Rom. Utländska penningar inwerkade på besluten, och rikets sjelfständighet hade otwifvelaktigt swäfwat i fara, om detta tillstånd råckt längre, heldst Ryssland säkert ej utan beräkning bortkastade sina penningar. Tyska kejsaren Joseph II gjorde swenska sändebudet (d. 20 Juni 1771) wid en audience i Laxenburg uppmärksam på de faror, hwarmed ryska makten hotade Sverige. Och partisöndringen arbetade Ryssland i händerna. "Leicht sieht man ein, wie die Russen jez Polen unter dem Vorwande unterdrücken, es zu beruhigen, und wenn die Schweden nicht bei Zeiten das Rechte bedenken, dürften sie in dieselbe Lage kommen." (Raumer, l. c. s. 247).

(Slut följer).

En Insändare har i Tidningen begärt plats för följande

Replik.

Nr 10 af Tidningen Studier Kritiker och Notiser innehåller en förstörande kritik öfwer "De döfstumme i templet af Per Aron Borg," undertecknad af H. R. Den, som skrifwer detta, kände Per Aron Borg, såg hans berömliga werksamhet, war en gång närwarande med "de döfstumme i deras tempel" och har ofta haft tillfälle i werkligheten bedömma, huruvida denna "wäl swarfwade retorik" war passande för unga sinnen. Jag tror mig derföre kunna weta, att det der höglärdomens mördande maktspråk, hwarmed recensionen börjas och den anda, hwarmed den utföres, skall säkert stöta många med mig. Borgs minne hade, äfwen i en literär tidning, förtjent åtminstone något mildrande ömdöme. Sjelf är han nu död: hans skrift, troligen icke af honom sjelf till tryck befordrad, skall, recensionen oaktadt, köpas och läsas; köpas till förmån för det icke rika sterbhuset, läsas med tacksam wälsignelse af de många, hwilkas wälgörare Borg, i högre grad än någon i Sverige före honom, varit. För Borg och hans bok är derföre recensionen af föga betydhet. — — Rec. stöter sig på ett enda ord i Borgs söndagsförklaringar, ett "likasom," hwarigenom Borg antyder en icke fullt orthodox åsigt af menniskosonens ankomst till yttersta domen. Borg hade icke presterliga studier, och war icke prest. — — — *)

*) Wid ofwansående replik will Red. blott anmärka, att den af Insändaren klandrade recensionen icke med ett enda ord åsyftar bokens författare, utan endast angår boken, wid hwars stärkädning det ju icke war fråga om författarens i andra hänseenden wisselrigen "berömliga werksamhet." Fortsättningen af Insändarens uppsats angår ett annat ämne och är af natur, att icke kunna i Tidningen införas. Dock will Red. förklara, att Tidningen skall stå Insändaren öppen för en recension öfwer den skrift, hwarom han ordar. Red.

Utländska literatörers dödsfall under år 1841.

Sir **Astley Cooper**, berömd chirurg, dödde i London d. 12 Febr. 72 år gammal.

Maurice de Roques Grefwe af **Montgaillard**, författare af Frankrikes historia efter revolutionen, dödde i Paris d. 14 Febr.

Lund, tryckt uti Berlingska Boktryckeriet, 1841.

